

Д-р Петар Хр. ИЛИЕВСКИ

ТОПОНОМАСТИЧКИ БЕЛЕШКИ ОД РЕОНОТ НА ГАЛИЧИЦА*

1. Она што се фосилите за биологијата и седиментите за геологијата, тоа се топонимите за културната историја на еден крај. Во топонимите, кои со право се наречени јазик на земјата, зачувани се петрифицирани елементи (основи, префикси, суфикси) од старински зборови, како и зборови на оламна изумрени јазици што се зборувале некогаш таму. Во нив нашле израз, пред сè, чисто јазични особености, а преку нив се одразени етнички, економски, културни и други промени од минатото на тој крај.

Реонот на Галичица¹ е доста ограничен (опфаќа околу 22.000 ha), но неговата топонимија, особено микротопонимијата, е многу богата и разнообразна. Сосема природно, овде, како и на други места во Македонија, знатно преовладува словенската топонимија. Околу 90% од сите називи овде се словенски. Па и оние што не се од словенско потекло, носат на себе извесен словенски печат. Вклучени во граматичката структура на словенскиот, одн. македонскиот, несловенските основи во овој крај претрпеле фонетски и морфолошки промени својствени за македонскиот јазик и од нив се образувани имиња на места со типични словенски, македонски форманси. Претсловенските имиња на места, иако не се многу на број, претставуваат важни сведоштва за различните етнички миграции и колонизации што се одиграле во овој крај во поранешните периоди за кои немаме други историски писмени извори. Покрај супстратните остатоци, ономастичарот во несловенските топоними наоѓа и адстратни и суперстратни елементи, па има можност преку нив да ја следи културната историја на крајот низ еден многу долг период.

* Оваа статија беше приготвена и предадена за печат во еден Зборник по случај 20-годишнината од основањето на Националниот парк „Галичица“ — Охрид — уште во 1977 година. Со оглед на тоа дека планираниот Зборник не излезе до денес, (20. III 1980), текстот од ракописот се објавува овде.

¹ Под називот *Галичица* народот од овој крај го подразбира само највисокиот, јужниот врв на масивот, но овој назив е пренесен и на целата планина, позната и под името Сува Гора. Во топонимијата ваквите појави се доста чести. И *Пелисџер* е име само на врвот од планината *Баба*, но и тој се употребува како назив на целата планина.

Топономастичкиот материјал не е секогаш лесен за интерпретација. Додека за некое име не може да се каже ништо со сигурност, за друго често се можни по неколку објасненија. Надворешната форма на одделни топоними може да заведе, зашто многу често има промени на постари имиња преку т. н. народна етимологија, при која тешко можат да се установат некакви закономерни норми. Свесен за сите тие и многу други тешкотии, ономастичарот мора да биде крайно претпазлив и критичен, особено кога ја определува семантичката вредност на името, служејќи се со комбинаторен метод и елиминирајќи ги помалку веројатните претпоставки.

Во топонимијата на реонот Галичица нашето внимание го привлече најпрво називи во кои се зачувани многу стари словенски зборови и форми, а потоа несловенските топоними и тоа: а. имиња останати од најстариот предримски, дури и предрчки балкански супстрат; б. називи од грчко и романско потекло и в. — од турско и албанско потекло, кои во најголем број се образувани од македонското словенско население со позајмени зборови од спомнатите јазици.

I Словенски архаизми зачувани во топонимијата на реонот Галичица

2. Најнапред овде ќе се запреме на името од планината *Галичица*. Забележително е дека од основата на овој ороним, *јал*, се изведени бројни топоними по целата словенска територија, сп. на пр. *Галич*, назив на неколку градови во Русија²; *Галиција*, област во јужна Полска; *Galicija (Žalec)*, во Словенија³; *Галица*, *Галичица Љумс*, југозападно од Призрен, *Галица* кај Вучитрн³; *Галовац* кај Бјеловар, Задар, Забок и др. во Хрватска⁴; с. *Галишије*, Кавадарско; *Галичник* во Река, *Галичани*, Прилепско, документирано уште во средниот век⁵; сп. и *Галичени* кај Питешти во Романија⁶; *Галиче* кај Ореховица во Бугарија⁷. Вакви називи се особено чести на територијата од денешна Грција, сп. *Галик*, име на село во Солунско и река од планината Круша, се влива во Солунски Залив; *Galitsades*, на Евбоја, *Галишија* во Костурско и др.; во Албанија во реонот на Гора, јужно од Охридското Езеро има с. *Галишије*⁸, па и името на планината меѓу Охридското и Преспанското Езеро — *Галичица*.

Топоними од оваа основа се среќаваат и во Германија, каде што проникнале Словени, или пак зборот *јал* бил позајмен од словенскиот во германскиот и топонимите биле образувани од месното германско

² М. Фасмер, *Этим, словарь русс. языка*, с. в. *галка* 3.

³ *Imenik mesta SFRJ*, Beograd 1971, s. v.

⁴ Р. Skok, *Etim. rječnik hrv. ili srp. jezika*, s. v. *gao*.

⁵ Душанова Повелба, сп. Ст. Новаковиќ, *Законски синоменици српских владара*, стр. 665, 688.

⁶ Ѓ. Займов, *Заселвание на блг. славяни*, Софија 1967, стр. 118.

⁷ Займов, *ibidem*, стр. 28.

⁸ М. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin, 1941, стр. 68, 111 +.

⁹ А. М. Селищев, *Славянское население в Албании*, Софија 1931, стр. 223.

население, сп. *Crostigall*, дел од градот *Wurzen*, документиран и како *Crostigalo* (во 1340 год.), *Krostigall* (1488), *Chrostigall* (1551) и др.¹⁰ Едно село источно од *Wittenberg*, околу 100 км. јужно од Берлин, познато е под името *Zörnigall* документирано како *Czernegal* (во 1380 год.), *Sernegal* (1384), *Czerngal* (1388, 1490) и др.¹¹

Спонтано се наметнува прашањето: Што значи името *Галичица*, одн. основата *јал*-. Авторите *Naumann* и *Willnow*, кои пишуваат за спомнатите имиња во Германија, наоѓаат дека е проблематичен елементот *-gal*. Како најприфатливо допуштаат дека *gal* значи *јол*, поврзувајќи го зборот со рус. *јал* и укр. *hal*.

Навистина, има многу места насекаде па и кај нас што се наречени *голи*, сп. на пр. *Гољак*, *Голина*, *Гола Красица* — *Нива*, кај Елшани *Горублек*, со метатеза на ликвидите од *Голи Бреј* (сп. слично *Марлиш* = *Мал Руг* во Сопотско). Но треба да се забележи дека во македонскиот, како и во повеќето други словенски јазици, основите *јол* и *јал* добро се диференцирани. Основното и најраспространетото значење на *јал* во словенските јазици е 'прн'¹², а оваа ознака е уште почеста карактеристика, особено во оронимите¹³.

Ако се допушти значењето 'гол' за *-gal* во *Chrostigall* и *Czernigal*, како што претположија *Naumann* и *Willnow*, сложенките не стануваат појасни. Во *Chrostigall* *Naumann* претположи дека *chrost* значи 'зашумен', 'шума', а *-јал* 'голо, непошумено место', а тоа се, всушност два изрази што се исклучуваат заедно. Поприродно е тука да се очекува значење „Црна Шума“, Исто така во *Zörnigall* може да се допушти сложенка од два синонима, какви што има доста во словенските јазици, сп. на пр. макед. *црно-мурно*, српхрв. *јаловран* за прн гавран (*corvus frugilegus*) и др., каде што двете основи имаат исто значење.

Од придавката *јал*, српхрв. *јао* 'прн', изведени се многу зборови, како фитоними, на пр. *јалац*, винова лоза од која се добива црно грозје, *јалаша* 'вид црно грозје'¹⁴; — бројни орнитоними според прната боја, сп. српхрв., макед., буг. *јалица*, укр. *haluca* ст. рус. *халица*, совр. рус. *јалка* (*pyrrhocorax graculus*, во црковнослов., рус., буг. *јалица* е *corvus corpix* и 'чавка' *corvus monedula*); во Србија *јал* 'гавран', хипокористик *јалић*, *јало*, *јалац* (Чачак); рус. *јальворон*, народен израз за *corvus frugilegus*¹⁵; алб. *galë*, 'гавран' (позајмено од словенски) и др.; потоа зоним; *јалова* 'црна крава' на Косово; во алб. (позајмено) *galjka* 'би-

¹⁰ H. Naumann, *Die Orts- und Flurnamen der Kreise Grimma und Wurzen*, Deutsch-Slawische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte. Nr. 13. Berlin 1962, стр. 60

¹¹ R. Wilniw, *Die Ortsnamen des Kreises Wittendberg*, Dissertation phil. (Maschinenschrift), Leipzig 1971, стр. 157. За податоците од бел. 10 и 11 му должам благодарност на колегатата Johannes Schultheis од Leipzig.

¹² P. Skok, о. с. (в. б. 4).

¹³ Сп. Šmilauer, *Slov. topon.* стр. 108; Rospond, *Onomastica Jugoslavica* III—IV стр. 114; E. Risch, *Zephyros*, Muz. Helveticum, XXV, fasc. 4, 1968, стр. 205.

¹⁴ P. Skok, *ibidem*.

¹⁵ Никончук, *О народной орнитологической терминологии Полесья и Карпат*, Карпатска диалектологија и ономастика, Москва 1972, 140 ss.

волица'; српхрв., макед. *јалушка* 'овца со црни уши', одн. '-со црни дамки по лицето', варијанта: *калуша*, *Каља* со истото значење; во Македонија црна овца е уште наречена *јалче*, *јале*¹⁶. Посебно треба да се одбележи во македонскиот јазик глаголот *јалаши* 'валка', 'зборува гласни зборови' и сл., изведен од оваа основа. И областа *Галиција* во јужна Полска и Украина веројатно прво била назив за *Черная Россия*, која влегувала во нејзиниот состав¹⁸.

Топонимите не се дадени случајно. Тие се обично мотивирани од нешто. Но не е секогаш лесно да се открие причината зошто е некое место наречено токму со даденото име и што точно означува тоа. Во тој поглед и називот *Галичица* е спорен. Има автори кои ја сметаат етимологијата на ова име за несигурна, зашто не било јасно дали е тоа изведено од орнитонимот *јалица* или од придавката *јал*, што значи црн¹⁹.

Одговор на ова прашање може да се најде не со кабинетско размислување, туку преку поврзување на ономастичките студии со теренско и географско рекогносцирање. Називот *Галичица* во тесната смисла на зборот се однесува (в. б. 1) на јужниот, највисокиот дел од планината (+2255 м.). Околу пет до шест месеци од годината овој дел е под снег и следствено не е црн. Фактот дека еден друг врв, пак таму, висок 2254 м., е наречен *Ситрачка*, ја потврдува врската меѓу називот на овие висови со имињата на птиците *јалица* и *ситрачка*. И *Галичник* е, по секоја веројатност, наречен по галици²⁰, какви што има многу по високите пасишта на Бистра и околу селото, а во недостапните карпи над селото тие имаат погодни услови за гнездење.

Галицата (*rufirostris graculus*) е високопланинска птица, живее на надморска височина од околу 2000 м., се гнезди во карпи над провалии и пештери од околу 1600—1700 м., а се храни со скакалци и други инсекти на високопланински пасишта²¹. На Галичица, со нејзините бројни пештери до под самите врвови и високите пасишта од околу 1800 до преку 2000 м. надморска височина, има идеални услови за живот на галици. Таа им е добро позната птица на овчарите. Тие ја карактеризираат како птица што чрчори. (На тоа упатува и латинскиот назив *rufirostris graculus*). Порали тоа не е чудно таа да биде идентифицирана со *ситрачка* и ова име да се јави како назив на врв, паралелно со *Галичица*. Летно време овде се забележени галици во големи јата²⁰. Зимно време, откако ќе се покрие планината со снег, тие се спуштаат пониско, до самото езеро, каде што наоѓаат храна. Не е случајно што кај селото Елшани, североисточно од месноста Буваец, сега камп „Елешец“, нив-

¹⁶ St. Karaman, *Ornitofauna Skopske kotline*, *Larus*, časopis Ornitološkog zavoda, Zagreb, III, 1949, стр. 203s. За овој податок му должам благодарност на проф. Александар Димовски од Скопје.

¹⁷ *Речник на македонскиот литературен јазик*, с. v.

¹⁸ К. Г. Лонгур, *Полный географический лексикон*, Москва 1791, с. v.

¹⁹ Заимов, о. с. стр. 72.

²⁰ Cf. Karaman, l. c. (в. б. 16).

²¹ S. D. Matvejev, *Podaci o geografskom rasprostranjenju, ekologiji i sistematici pojedinih ptica u Srbiji*, *Larus* III, стр. 23s.

јето под Вели Камен се наречени *Галици*, а понасевер од него, под пештерите „Кула“, југозападно од с. Конско — *Галичиња*. Поради тоа може со право да се заклучи дека оронимот *Галичица* е изведен од *јалица* со топономастичкиот суфикс *-ица*. Повеќе ороними кај нас се изведени исто така од орнитоними, сп. *Пелистер* од грч. *περιστέρα* 'гулабица', *Чавкарник* на Бистра, *Чавка* кај Пехчево и многу други од *јавран*, *врана* и сл., било поради тоа што се забележени таму вакви птици, или силуетите на планините посматрани од извесен агол изгледале такви.

Може ли да се допушти дека називот *Галичица* содржи и информација за боја?

Како што спомнавме (б.1), ова име е пренесено на целиот планински масив, каде што има доста места кои изгледаат и се наречени уште во античко време темни и црни. При различни временски околности целата планина се покажува во различен вид. Но најчесто одделни нејзини делови изгледаат темни можеби и поради контрастот со Блото Езеро (*Luchnidos*). Такви се понекогаш лете и јужните висови, *proprie dicti Галичица*.

Еден врв на оваа планина — источно од Суво Поле, на геогр. карти одбележен како *Vogen Камен*, висок 1675 м, е познат под името *Томорос*. Називот доаѓа од еден стар, веројатно илирски, а можеби и предилирски збор *Tomaros* (сп. Страбон, *Georg*, VII, 7, 9; IX, 5, 11; Плин., *Nat. hist.* IV, 6 и др.) изведен од основата **temə-/ *tomə-*, што значи темен²². Една месност, покриена со букова гора, југозападно од спомнатиот врв е наречена *Темноно*. *Црни Камен* над с. Пештани е познат во народот и по името *Томор/ос*. Во атарот на с. Конско, кај Асанпуре едно место е наречено *Црна Бука*, Брдото под с. Конско, меѓу Лагадин и хотелот „Метропол“ се вика *Црно Брдо*. Југоисточно од с. Љубаништа едно место, покриено со шума, е наречено *Черенош*. И реката покрај Љубаништа е позната под името *Черава*, т.е. *Црна Вода* и др.

Со оглед на вака големиот број места на и околу планината *Галичица*, наречени темни и црни, не е исклучено дека нејзиниот назив содржел и информација за нешто темно и црно, како и основта на орнитонимот *јалица*²³, но во секидневната употреба на името денес не се чувствува врската со ова значење.

3. Топонимијата на Охридско-Преспанскиот басен е педантно собрана и словенската е добро објаснета од полскиот славист В. Пјанка²⁴. Ние овде ќе одбележиме само неколку словенски називи од реонот на *Галичица*, кои содржат архаични зборови и форми, денес, главно, забравени во говорниот јазик.

²² Cf. J. Pokorny, *Idg. etym. Wb.* стр. 1063 s.

²³ Според М. Фасмер, *Этим. слов.*, I с., во основата на орнитонимот *јалка*, *јалица* е придавката *јал* 'црн'; паралела за ова значење наоѓа и во дијалектното герм. *galm* 'дим'.

²⁴ *Топонимикајата на Охридско-Преспанскиот Базен*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1970.

Такво е името на с. *Велиошии*. Досега тоа често било предмет на научни испитувања и добро објаснето²⁵ како сложенка од *вели* и *јосиѿ*. Најстарите словенски писмени спомени се имиња на лица, обично сложени од два елемента (на пр. *Бугислав*), запишани од грчки и латински рановизантиски автори (Приск, Јордан, Прокопиј и др.). Меѓу најчестите од нив се имиња образувани со *-јосиѿ* како втор составен елемент во првобитното значење 'пријател'. Роспанд (о. с.) приведува повеќе примери на антропоними и топоними изведени со *-јосиѿ*. Во VI в. се споменува *Добројосиѿ*, којшто бил во наемна служба како византиски офицер; името е документирано кај грчкиот историчар Агатија како *Dabragesdas*. Елементот *-јосиѿ* се среќава веројатно и во етнонимот на словенското племе *Велејезиѿи* — *Велејосиѿичи* (Acta St. Demetrii) предаден со грчкиот суфикс *-ηται -ιѿиѿи*. Менандер од II половина на VI в. спомнува елен *Kaligastos*; Теофилакт (VI/VII в.) — *Ardagastos*, со метатеза на ликвидата, т.е. *Pagoјосиѿ*, сп. чеш. *Rad(o)host*, пол., полаб., рус. *Pagoјосиѿ*. Се спомнува и *Peiragastos*, веројатно од **Перјосиѿ*, **Прѿјосиѿ*. Сп. уште *Добројосиѿ*, *Милојосиѿ* и др.²⁶

Во Аркадија на Пелопонез има топоним *Велиошиѿ*²⁷, кое одговара на западно слов. *Velegost*, сп. и *Белојосиѿ* кај Прокупље, *Dobrogošće* во Словенија, *Онојосиѿ* кај Никшиѿ и др. Како етнонимот *Велејезиѿи*, така и ојконимот *Велиошиѿи* се изведени од антропонимот *Вели-јосиѿ*, со присвојниот суфикс *-јѿ* и префрлување од синг. во плур. Така, преку топонимите со *-јосиѿ* можат да се следат патиштата по кои се движеле Словените.

Заум во месното население познат како *Зоом*, *Зѿм*, е име на југозападната палина од високиот рид Осој (+1006 м.) на тесниот југоисточен брег од Охридското Езеро каде што се наоѓа и манастирот „Св. Богородица“ наречена 'Захумска'²⁸. Значењето на името *Зѿм* е 'Зад Холм' гледано од с. Трпејца во чиј атар се наоѓа и местото. Значењето се гледа и од називот на манастирот „Св. Б-ца Захумска“. Но формата *Зѿм*, *Заум* од *За(г)Х(о)лм* во македонскиот претрпела големи фонетски промени и овој предлошки израз е скратен така, што е изгубена секоја врска со основата *холм* < ст. слов. *хѿлмъ* (*Олмец* кај с. Велгошти е деминутивска форма од оваа именка). Преку народна етимологија името е поврзано со манастирот и на географските карти (туристички, школски, стопански и др.) погрешно е означено како 'Свети Заум'. Меѓутоа, нема таков светител во каледнарот. Аналогичата со соседниот далеку поголем и позначаен манастир Св. Наум придонесла да се додаде и епитетот свети кон микротопонимот *Заум*. Бидејќи името *Заум* го изгубило првобитното значење и функција како име на место, сега се јавува ново име за да го означи тоа исто место, пак

²⁵ S. Rospond, *Slow, imiona w źródlach antycznych*, Lingua Posnaniensis XII/XIII, 1968, стр. 99—117; cf. В. Пјавка, о. с. стр. 101s.

²⁶ Звездана Павловиѿ, *Ономстѿички дериватиѿи из лексеми јосиѿ*, Прва оном. конференција, Тиват, 1975, стр. 71—75.

²⁷ M. Vasmer, *Die Slaven in Griech.*, стр. 150.

²⁸ Θεοτόκου τῆς Ζαχλοумηστῆς, Δήμητρα, Μακεδονία, стр. 382.

според природните карактеристики и местоположбата. Тоа име е сега *Заг Осој* со истото значење како и *Заг Холм* само образувано со елементи познати на народот. Слични промени претрпело и името на селото *Поум* кај Струга, во народот познато како *Поом* и *Пџм* од *Пог Холм*. Една месност во тоа село, сега албанско, под школата, наречено е *Ndër Kodër* што значи 'Пол Рид'²⁹.

Во микротопонимијата од реонот на Галичица можат да се одбележат и други називи образувани од архаични именски и придавски основи на пр.:

Бљудој кај с. Конско. *Бљудо* е многу стар сесловенски збор за 'сад, чинија' можеби позајмено од гот. *biuþs*, ген. *biudis* 'маса'³⁰.

Врли Камен познат и како *Брли Камен*, кај с. Трпејца, од придавката *врл* 'стрм'.

Грајор кај с. Елшани, означува 'руина'. Зборот е експресивен од ономатопејско потекло.

Лом 'грамада' руина на камења, сп. *Ломон* кај с. Рамне *Ломје* Волкодери, Шурленци и др.

Млака, 'мокра ливада', чест микротопоним по целата словенска територија, сп. *Млакине*, кај с. Елшани, зад Вели Камен.

Пив, *Пиец* (= *Пивец*), 'слаб извор', с. Велгошти.

'*Рблак*, *Арблак*, 'вдлабнатина во карпа', каде што се собира вода, кај с. Елшани.

'*Рвеник*, 'извор, бунар', Отешево; '*Рвеничено*, Лескоец. Во Далмација има топоним изведен од оваа основа *Ервеник*³¹.

Труилаш 'триглав', месност со три виса, над с. Конско. Епитетот *триглав* во легенди обично им се припишува на аждаи, змејови и др. чудовишта³², но се јавува често и во топонимијата, сп. *Триглав* во Словенија.

Черѝ 'дјавол', *Черѝи Камен*, кај Стење, сп. и *Врајој Гумења* на Галичица, атар на с. Елшани.

Чкор 'парче изгорено дрво', *Црниоѝ Чкор* кај Стење на Преспанското Езеро.

Покрај гореспомнатото старословенско име *Вель-јосѝѝ*, од кој е изведен ојконимот *Велјоѝѝи*, треба да се одбележи дека овде се јавуваат топоними и од други старински лични имиња, на пр. (*Х*)*Оѝеш*, (*Х*)*Оѝиѝи* — *Оѝешево*, изведено со присвојниот суфикс *-ово*; *Велешѝа* — *Велешѝово*, (сп. и с. Велешта кај Струга).

Лескоец, *Ракида*, *Шийокно* и др. се образувани од фитоними: *леска*, *ракиѝа* 'врба', *шиѝ*.

Пешѝани, *Рамне*, *Сѝење* и др. — според карактеристиките на теренот: *ѝешѝи* е стар словенски збор за пештера, сп. *Веља Пешѝи* и *Црна*

²⁹ Поопширно за *Заом* и *Поом* в. П. Хр. Илиевски, *Неколку паралела из словенске и ирчке топонимие*, Ономатолошки прилози, књ. I, посветена на М. Будимир САН, Београд 1979, стр. 9—25.

³⁰ P. Skok, o. c. s. v.

³¹ P. Skok, ibidem, сп. и *Ервенска Нива* на Галичица.

³² Кулишиѝ—Петровиѝ, *Српски митолошки речник*, Београд 1970, стр. 287.

Пешт кај с. Трпејца; *Рамне* од рамно место, сп. бројни топоними: *Раен*=*Равен* со изгубено меѓувокалско *в*.

Можат да се одбележат на Галичица и неколку словенски називи кои го одразуваат поранешниот стопански живот на планината. Покрај имињата од сточарскиот живот (в. долу), кои се, главно, од претсловенскиот јазичен слој, на надморска височина од преку 1000 м. се среќаваат словенски називи од областа на земјоделството, на пр. *Бавчи*³³ *Бавчине* (Елшани), *Врајој Гумења* (Елшани), *Вејрб Гумно*, *Гуменци* (Елшански атар), *Ервенска Нива*³⁴ (атар на с. Пештани), *Суво Поле* и др. Овие називи јасно покажуваат дека во оваа високопланинска зона порано имало и земјоделство. Тоа е сега напуштено, останале само имињата на места да сведочат за некогашното стопанство на оваа планина.

II Прејсловенски слој

4. Во топонимијата на овој крај е одразен еден многу стар балкански јазичен слој, чија припадност не може со сигурност да се определи. На пр. *Гуша*, сп. *Гушајца* (Елшани) според едни (P. Skok, o. c. s. v) е од трако-илирско потекло, според други (Ernout-Meillet, *Dict. étym. de la langue lat.*) зборот е латински од галско потекло. Зборови од ваков вид се проникнати во говорниот јазик на сите балкански јазици, а документирани се и во топонимијата на целиот Балкански Полуостров. Тоа се термини, главно, од сточарскиот живот, на пр. *бач*, *кашун*, *сйраја*, *урга* и сл., потоа називи на природни објекти, како: *бијор*, *карија*, *порој*, називи на боја *балан*, *мурјо* и др. Од нив се образувани топоними и на Галичица: *Бачила*, *Бачилишија*, *Димб Бачило*, *Косиб Бачило*; *Кашун* над с. Вевчани; *Сйраја*, *Сйрајине* на повеќе места во планината; *Бијор* кај с. Рамне; *Каријалица*, каменест предел меѓу Конско и Елшани; *Порој*, речиси на секоја суводолица и др.

Со оглед на тоа дека Охридскиот крај во античко време влегувал во состав на една илирска област, Дасаретија, сосема е природно овде да се очекуваат топоними од илирско потекло. Називот на мотелот во с. Пештани *Десарет* е меморијален од сегашно време (само што е етнимонот *Дасарет* по народна етимологија изменет во *Десарет*). Овде има и затечени стари илирски називи, кои се акомодирани кон словенската фонетика. Покрај веќе гореспомнатиот ороним *Томорос* од *Tomoros*, овде може да се одбележи уште и хидронимот *Дрим*, изведен од и.-е **der-*, **dari-*, што значи 'трча, тече'. Од оваа основа има неколку имиња на реки, познати на некогашната илирска територија, на пр. *Дрина*, *Дрињача*, *Драва*, сп. ст. инд. *dravati* 'трча', грч. δραμεῖν. *Дримца* во Леринско се јавува и како ојконим, првобитно хидроним, сп.: и *Drimitsa Kalyvia* (Дримички Колиби) на Халкидик³⁵.

³³ Зборот е всушност од унгарско, одн. турско-персиско потекло *bastya*, но веќе напално одомакен во словенските јазици, сп. Skok, o. c. s. v.; Фасмер, *Этим. слов.* s. v. *баштан*.

³⁴ Веројатно од *Ерменска нива*.

³⁵ M. Vasmer, *Die Slaven in Griech.*, стр. 204.

На околу еден км. североисточно од с. Трпејца една месност, сега ливади, позната е под име *Горна* и *Долна Јагера*, а долниот ток на потокот *Зили Дол* се вика *Јагџреишче*. И овие имиња се хидроними. *Јагер/а* како назив на река, поток, извор се јавува по целата илirsка територија, сп. *Јагро* кај Солин во Далмација, *Јагар*, поток во Босна, се влива во Дрињача, а заедно со неа во Дрина и река во западна Србија. *Јагера* е и стариот назив на градот Задар во Далмација. Суић³⁶ се обидува да одговори на прашањето зошто е така наречен Задар и наоѓа одговор во исонимијата на реката кај Солин (порано, сп. *Lycan Phars.* IX, 404 s., документирана како *Јагер*) и потокот кај Задар, сега двата познати како *Ручина* (река). Во средниот век, бидејќи зборот *Јагера* бил непознат, по народна етимологија името е променето и преросмислено во *Diodora* грчки, што значи 'За Дар', а од *Diadōra*, со фонетска промена, типична за балк. латински *di* > *z* и словенска *ō* > *a*, станало *Загар*.

Составена од варовник и полна со пештери, речиси, целата планина Галичица е безводна и затоа е наречена *Сува Гора*. Изворите се овде реткост. Такви има ниско покрај и во самото езеро. Во *Горна Јагера*, меѓутоа, има денес едно напуштено бунарче од кое селаните пиеле вода кога ги обработувале овде нивјето. Порано таму веројатно имало повеќе вода, поради која го добила и името. Сè уште овде се гледаат урнатини од некогашни згради, што покажува дека тука имало и населба, за која основен услов е водата. Во с. Трпејца сретнав луѓе на кои постарите им кажувале дека порошкетот *Зили Дол* некогаш било активно и не е чудно што во долниот ток, каде што нанесувало камен и песок, било наречено во пејоративна смисла *Јагџреишче*³⁶.

Со оглед на тоа што „илirските“ називи од овој регион се зачувани со извесни словенски рефлекси (сп. *Томорос* од *Tomaros*) и во хибридни образувања (на пр. *Јагџреишче* од *Jadara* + слов. суфикс *-ишче*, *-ишће*), може да се заклучи дека Словените кога се доселиле во овие краишта, стапиле во директен контакт со населението кое го знаело значењето на *Томорос* и *Јагера*. *Јагџреишче* во превод би значело 'Речиште, Поточиште', кое нанесувало штета во Трпеечкото Поле. Дека нашите претци го знаеле значењето и на *Томорос*, се гледа од фактот што во македонскиот говорен јазик има образуван глагол (*се*) *йоймори*, '(се) скри, (се) загуи, го изеде темнината'. Интересно е да се одбележи дека во албанскиот зборот *Томорос* е позајмен со словенски рефлекс, а не директно од илirскиот. Ако беше преземен директно од илirскиот, во албнскиот оронимот ќе гласеше *Томар*, или *Tëmar*, а не *Томор* и *Томорица*.

³⁶ М. Суић, *O imenu Zadra* Zbornik Z a d a r, Geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura, Zagreb, Matica Hrvatska 1964, стр. 95—104. Во *Diadora VIII* (1975), стр. 5—28, Суић заема критичен став кон претходната работа. Но фактот дека неколку реки и потоци од некогашната илirска територија го носат името *Јагар*, *Јагро* (сп. и *Gjadro*, поток кај Скадар во Албанија), недвосмислено покажува дека е тоа хидроним. Сп. Р. Нг. Пиевски, *Α ἱστορία εἰρημένην Jadrim*, Ж. А. XXVII, 1, стр. 118; *Антички елементи во современата охридска ѝйонимија*, Ж. А. XXVIII, 1978, стр. 89s.

III Топоними од грчко потекло

5. Античките грчки називи на одделни места во овој крај се заборавени. Малку антички грчки и римски градови устојале на Големата словенска преселба и се зачувале под старото име и во средниот век³⁷. Тие се главно словенизирани. Името на езерото, документирано во антички извори како *Lychnidos* е „преведено“ на словенски со *Белото Езеро*, како што се гледа од житијата на св. Климент и Наум Охридски³⁸. Всушност називот *Белото Езеро* не мора да е превод од *Lychnidos*. Езерото можело да биде така наречено според неговиот изглед и од Словените. Градот, пак, *Lychnidos* наречен според езерото, е преименуван во *Охрид*. Тешко е називот *Охрид* да се доведе во врска со *Lychnidos*. Покрај познатиот град на Охридското Езеро, на словенскиот југ се познати уште три места со ова име: во Бугарија, Михаиловградска околина, покрај реката Ботиња, потоа во Родопите областа околу долниот ток на реката Арда во средниот век била наречена *Ахрида* и во Србија има село *Орид* кај Шабац³⁹. Името *Охрид*, *Орид* (со изгубено *x*) е образувано со префиксот *o* (колу) и именката *xрид*, *рид*⁴⁰.

Во реонот на Галичица, како и на други места од Охридско, има топоними од грчко потекло, но тие се од подоцнежное време, образувани, главно, од македонското словенско население, со позајмени грчки зборови.

Во градот Охрид името на маалата *Месокаширо* е образувано од грчката придавка *mésos* 'среден' и романското-новогрчко *kastró* од лат. *castrum* 'логор', 'крепост', 'град' и значи 'Средна Крепост'. Но народот денес не го разбира ова име. Кружи народна етимологија дека маалата била наречена така, зашто таму живееле касапи (!?), кои касатат месо“.

Името на с. *Тријејца* денес, речиси, секој од месното население го поврзува со личното име *Трије* и *Тријејца*. За човек од народот тоа е сосема јасно, словенско име. Меѓутоа, старата форма на ова село била *Трајезица*⁴¹, *Тарјезица*⁴² од грч. *τράπεζα* 'маса'. Селото се наоѓа на едно

³⁷ По ослободувањето на Грција од Турците во XIX в. европски научници исто така констатирале дека многу малку класично-грчки називи на места останале таму, сп. J. Ph. Fallmerayer, *Welchen Einfluß hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slaven auf das Schicksal der Stadt Athens...*, Stuttgart 1835, стр. 69; M. Vasmer, o. c. 171. Во најјужниот дел на Пелопонез и денес се среќаваат бројни негрчки топоними: словенски, турски, венецијански, албански и др., сп. D. Georgacas — W. McDonald, *Place-Names of Southwest Peloponnesus*, Athenes 1977, стр. 4.

³⁸ Сп. Житие на св. Наум; и ти ... сътвори съ монастырь на исходѣ Бѣлаго езера.

³⁹ В. Imenik mesta SFRJ, s. v.

⁴⁰ И. Дуриданов, *Името Охрид у јужните славјани*, Български език, IX, 1959 539—542, сп. и Префиксално-именниѣ типѣ имена в български и невојноѣ значение за топонимичната сѣраѣиѣраѣиѣ, Onomastica VI, Wroclaw 1960, 121—186.

⁴¹ Хан. J. Г., *Пуѣтовање кроз ѣоречѣшу Дрина и Вардара* 1865, Београд 1876, карта.

⁴² В. Къчов, *Еѣноѣраѣска карѣа на Македонѣя*; Д. Яранов, *Карѣа на Мекедонѣя в ѣѣоѣраѣсѣиѣ ѣ иранѣиѣ*; А. М. Селищев, o. c. карта.

полуостровче кое личи на трапеза. И во Грција и Мала Азија има места наречени *Τραπεζοῦς*⁴³. Слично преосмислување има и во називот *Синџа Брдо* од турското *синџа* и словенското *брдо* кај с. Октиси, Струшко. Меѓутоа, народот го изговара ова име како *Сино Брдо*, макар што на него нема ништо од една боја — земјата е црвеница.

Јасни грцизми има во следниве микротопоними на Галичица: *Керамиџчејто* кај Асангуре, од грчкото *κεραμίς*, позајмено во акузативска форма *керамига*, која се сметала за основна (сп. и *јајурига*, *икона* и др.).

Колиба, чест микротопоним на целиот Балкански Полуостров, од грч. *καλύβη*. Зборот е преминал преку балканскиот латински со изговор на *β* како *b* и со словенски рефлекс на вокалот *o* од *a*, сп. романското *calibā*. Во албанскиот покрај *kolubë* со словенски рефлекс на *a* во *o*, има и форма *kalivë*⁴⁴, позајмено од новогрчкиот. И двете албански форми се од поново време, тие не се преземени од старогрчкиот.

Кромидино кај с. Велестово и др. *κρομίδι(ov)*, со слов. суфикс *-ино*.

Куџел, сп. *Куџелон*, кај Стење, *Куџале Нива*, Лескоец *Куџлини*, Елшани, *Куџлиџија*, Велестово и др. од грч. *κοτύλη*.

Ливага, *Ливаѓе* (*passim*) е општобалканска лексема од грч. *λιβάδι(ov)*.

Манасџир од грч. *Μοναστήρι(ov)*, сп. *Манасџириџије* кај с. Велгошти, Елшани и др. со рефлекс на *a* во *o* и суфикс *-иџије* од словенско потекло.

Панаџија, 'сесвета' (грч. *παναγία*), епитет на Богородица, место кај с. Елшани.

Парала Дујка, една пештера над с. Пештани, веројатно од грч. *παρά* 'покрај' и *λόφος* 'гребен' (со промена на *φ > ν > ѓ*) — дупката е под самиот венец; или од грч. лично име *Πάραλος*. Називот е веројатно пренесен од Власи — номали, кои имале зимски пасишта во Грција, а летни на Галичица.

Синор од грч. *σύνορος* 'граница', чест микротопоним на целиот Балкански Полуостров.

Од хибридниите образувања треба да се одбележи микротопонимот *Кала Леска* во атарот на с. Елшани, образуван од грч. *καλός* 'убав' и слов. *леска*.

6. Посебно внимание овде заслужува микротопонимот *Лајагин*, којшто е редок и необичен за нашата современа топонимија и поради тоа во последно време, откако стана и ојконим, тој е предмет на оживени народни интерпретации кои немаат никаква врска со основното значење на името. При образувањето на формата од овој назив, неоспорно, има учество на грчки зборообразовни елементи и фонетски промени, а имено: типично грчкиот деминутивски суфикс *-dîn* од *-(i)dî(o)n*, како и озвучување на некои консонанти од основата. Но прашање е дали е грчка и основата.

⁴³ Pape—Benseler, *Griechische Eigennamen*. s. v.

⁴⁴ P. Skok, o. c., s. v. *koleba*.

Овој топоним е раширен извонредно многу во Грција. Само во јужниот дел од Пелопонез, во номите Месенија, Трифилија и Олимпија одбележени се 37 места со називите: *Langada*, *Langades*, *Langadi*, *Langaditsa* и др.⁴⁵ Чест топоним е исто така и *Langa* (сп. кај Превеза, Костур, Лерин и др.).⁴⁶ *Langa* е име и на едно село во планината Мокра, сега во Албанија, покрај реката Шкумбија.

Топонимите *Langada*, *Langadi* досега често биле предмет на дискусии. Значењето им е одамна познато. *Langada* означува: *гол(ина)*, *шеснина*, *клицура* со високи стрмни склонови, *суводолица* која одвреме навреме нанесува песок и друг материјал во подножјето на планината и образува искривена конфигурација на теренот⁴⁷. Спорот е околу потеклото на основата од ова име. Некои грчки лингвисти сметаат дека е таа грчка, но при објаснувањето на нејзината етимологија, тие меѓу себе многу се разликуваат. Така на пр. А. Кораис⁴⁸ наоѓа дека е од *ἄγκος* 'кука', Хашидакис⁴⁹ го поврзува зборот со глаголот *λαγγάζω* (всушност глаголот е деноминативен), Ксантудидис⁵⁰ — со *λαγών* или *λάκκος*, Амантос⁵¹ со *λαγών* 'палина', Кукулес⁵², Георгакас⁵³, Андриотис⁵⁴ — со *λάκκος* 'езеро, застојана вода, бара'. Самиот факт што се предложени толку различни објаснења дека е зборот од грчко потекло, покажува дека тоа не е многу сигурно. Најголем број на лингвисти сметаат дека тој произлегувал од *λάκκος*, меѓутоа, основното значење на *λάκκος* е 'езеро', одговара на латинското *lacus*, словенското *loky*, *lokva* ст. саксонското *lagu*, ирското *loch*. Од хеленистичката епоха наваму (првпат во преводот на Библијата) *λάκκος* е употребен и со метафоричко значење 'ров' (сп. Liddell—Scott—Jones, *Greek-English Lexicon*. s. v.), но и тоа не одговара на полно на значењето од *Laniaga*. За места што се наречени во Грција *Laniagi* од средниот век наваму, во старогрчкиот се употребувал терминот *χαράδρα*⁵⁵.

Значењето и формата на топонимот *Laniaga*, *Laniagi*(н) се далеку поблиски до сесловенското *лжка*, кое е како апелатив и топоним

⁴⁵ Georgacas-McDonald, *Place-Names of Southwest Peloponnesus*, стр. 377. Сп. и во Солунско *Laniaga*. Во *Телефонскиот именик* на Атина, изд. 1975, има преку 100 презимиња, всушност етноними, изведени од овој топоним како: *Langadakis*, *Langadianos*, *Langadinos* и др.

⁴⁶ M. Vasmer, *Die Slaven in Griech.*, стр. 63, 206, 311.

⁴⁷ A. Philippson, *Der Peloponnes* Berlin 1892, 208s.: „Die Langada ist eine Erosionschlucht, wie sie in jedem höherem Gebirge vorkommt; über die Entstehungsart derselben durch die einschneidende Kraft des zuweilen wild herabstromenden Baches wird kein einigermassen geologisch gebildeter Reisender in Zweifel sein“.

⁴⁸ A. Korais, *Atakt* . . . 4, 272.

⁴⁹ G. Hatsidakis, *Mesañn k. nea Ellēnika*, I, 212.

⁵⁰ S. Ksanthoudides, *Lex. Erōtokritou* Athena XXV, 1913, Lex. arkh. 155.

⁵¹ K. Amantos, *Die Suffixe der neugr. Ortsnamen*, стр. 26.

⁵² Ph. Koukoules, *Laggadi*, Athēna XXX, 1919, Lex. arkh. 36—37.

⁵³ D. J. Georgacas, *Byz. Zeitschrift* XLI, 1941, стр. 367.

⁵⁴ N. Andriotiis, *Etym. lex. neoell.*, s. v.,

⁵⁵ *Χάραδρα* како топоним е типичен грчки збор (cf. D. J. Georgacas, *Glotta* XXXVI, 3/4 Heft, p. 188). Се среќава од микенската епоха, сп. *ka-ra-do-ro*, па сè до денеска. И денес во Грција има места наречени *Χάραδρα* (сп. на Маратон под с. Врана).

извонредно многу раширено во сите балтословенски јазици, на пр. ст. слов. *лѣка* 'кривина на река', 'залив на морски или езерски брег'; руското *лука* 'рт, гребен, образуван од река', српскохрв. *лука*, бугарски *лъка*, словенски *loka*, македонски *лака*, полски *лака*, лужички *лука*, литовски *lanká* 'долина', летонски *lanka* 'ниска истегната долина', метафорично *лѣка*, *лѣкава* 'лукавство, лукав'⁵⁶, ст. слов. *лѣкъ* 'лак', бугарски *лѣк*. српскохрв., чешки, руски *лук*, словенски *lok*, полски *лѣк*, литовски *lančias* 'обрач', глагол *lenkti* 'извива', српскохрватски *лецајџи* *лекнуџи*, *слечав* 'крив', бугарски *слекав* 'грбав' од и.-е. (s)lenk⁵⁷. Според Скок (I. c.) апелативот *лука*, *лака* е преминал во мапарскиот романскиот *lunkā*, па и во новогрчкиот *langadi*, проширен со грчкиот деминутивски суфикс.

Како топоним *Лака* од *лѣка* исто така многу често се јавува на целата словенска територија. Само во Македонија има над 50 места со називот *Лака*, *Лаки*. Речиси секоја кривина покрај река, поток, дол, суводолица, како и ливада покај река, е наречена *Лака*, *Лакавица*, руски *Лукавица*, полски *Łękawica* е име за река што има повеќе кривини, сп. во Македонија *Лакајца* или *Лакашница* (според реката и селото *Лакајца*), река која кај Гостивар се влива во Вардар; *Крива Лакавица* е наречена реката *Лакавица* во нејзиниот долен ток кај Штип, каде што се влива во Брегалница; *Лакавица* кај Бабуна, притока на Вардар, *Крива Река*, притока на Пчиња, порано била позната и под името *Лакавица*⁵⁸, *Лак Пошок*⁵⁹, сп. и руското *Лоукий Вир*⁶⁰.

Од апелативот *лѣка* изведени се топоними и на несловенска територија. Т. Witkowski⁶¹ одбележи 330 имиња на места наречени *Lanke*, кое го објасни како реликт од полапско-поморанскиот **lѣка*. Топонимите ги подреди по хронолошки ред како што се документирани почнувајќи од 1279 до 1841 год. И овде името е, главно, микротопоним, но се јавува и како ојконим. Witkowski истакнува дека сите овие имиња не потекнуваат од Словени, ами и од Германци, кои го знаеле значењето на зборот. Исто така овој словенски апелатив и микротопоним можел многу лесно да провикне и во Грција, која уште во VI и VII век била преплавена од Словени. Позајмените зборови во другојазична средина понекогаш можат да бидат дури и попродуктивни. Таков е случајот и со *лѣка*, проникнат во грчкиот како *lanka*, каде што широкиот словенски изговор на *о* е сфатен како *а*, а назалниот приглас од носовката запазен во *и*. Потоа, од него се образувани многубројни топоними на терито-

⁵⁶ М. Фасмер, *Этим. слов. русс. языка*, s. v.

⁵⁷ Р. Skok, o. c. s. v. *lecati*.

⁵⁸ Ст. Новаковић, *Законски синоменици*, стр. 437.

⁵⁹ I. Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Köln—Wien—Sofia, 1975, стр. 40s., 70, 103, 106, 133, 135, 140s., 194, 230 и др.

⁶⁰ М. Фасмер, *Этим. словарь русс. яз.*, s. v. На ист начин се наречени тие места и во другите јазици. Речиси секоја кривина на реката Елба во Германија е наречен *Luch* што значи *лака*.

⁶¹ T. Witkowski, *Lanke als Reliktwort und als Name*, Forschungen zur slawischen und deutschen Namenkunde, 55, 1971, Berlin, pp. 88—119.

ријата од цела Грција. Во Охридско овој словенски збор е вратен со грчки примеси, како што спомнавме во почетокот, имено со деминутивскиот суфикс *-(i)dī(o)n* и со озвучено *k* во *g*.

Две суводолинци под с. Конско се познати под името *Лајагин*: првата е кај студентското летувалиште „Здравје“, сега заселена од жители на с. Конско, а втората, од пред десетина години вилска населба, помеѓу хотелот „Метропол“ и Елешец. Втората е од народот наречена уште и *Кривина*. Ова име наполно одговара на конфигурацијата на теренот, којшто претставува полуостровче истурено во Езеро, образувано од нанос на земја, камен и песок што за време на силни дождови потокот ги свлекувал од стрмните падини на планината. На тоа место и патот што води од Охрид за Пештани образува два завоја па не е чудно што е местото наречено *Кривина*. Од гореизложеното објаснение на зборот *Лајагин* видовме дека и тој значи исто, т.е. дека е синоним на *кривина*. Иако е зборот *Лајагин* во основата словенски, во ваква изменета форма народот не го разбира. Поради тоа местото е наречено според неговите карактеристични особености со познат збор како што е и локалитетот *Здм*, *Заом* од *Заг Холм* преименуван со *Заг Осој*, *Lychnidos* — со *Белојо Езеро* и др. (в. горе).

IV Тојоними од романско појско

7. Римската доминација од околу 6 века (од II в. пр. н.е. до крајот на IV в. од н.е.) оставила трајни траги на Балканскиот Полуостров. Такви има и во топономијата на реонот од Галичица. Но тие се главно од поново време. Нив најмногу ги ширеле Власи кои се движеле заедно со своите стада во потрага за пасишта. Од самата основа на етничкиот *Влав* на Галичица има образувано бројни називи, на пр. *Влашко Бачило* (Отешево), *Влашки Колиби* (Елшани), *Влашка Нива* (Велество) и др.

Од романизмите во топономијата на овој крај можат да се одбележат:

Биџла, планинска месност кај с. Рамне. Така се наречени високи и доминантни места од каде што се пружа поширок видик. Зборот доаѓа од латинското *vigilia* ‘бдење, стражарење’, со типична фонетска промена за балканскиот народен латински на *v* во *b* (сп. *bixit* = *vixit*, *bobis* = *vobis* и др. во натписи) и синкопа на *i* во вториот слог. Микро-топонимот и оронимот *Биџла* е чест и на територијата на Грција⁶² и објаснет е како романизам уште во минатиот век⁶³.

Бангерана Бангерчено, вис меѓу Конско и Елшани, е уште понов назив, останат од I светска војна. Зборот е од италијанско потекло: *bandiera* ‘застава, знаме’, под кое се собирала банда, чета. Знамето

⁶² В. Пјанка, о. с. стр. 102, 304, наоѓа дека зборот бил, „доста редок апелатив од грчко потекло“. Всушност, ниту е редок, ниту од грчко потекло. Да беше дојден кај нас од грчкиот, ќе гласеше **Виџла*, како што е изговорот на β во новогрчкиот.

⁶³ G. Meyer, *Neogr. Stud.*, III, стр. 14.

се наленува на дрво, мотка, па и самото дрво, кое може да биде и побело и да служи и за други цели, наречено е *бангера*.

Варгуљ е наречен еден крај на Галичица, неколку висови северо-источно од Асанпуре, во атарот на с. Велестово. Тоа е романизам од поново време. Доаѓа од италијанскиот *guardare*, одн. млетачко *varda*. Зборот е проникнат во повеќе балкански јазици, па и во македонскиот *vardi* 'пази', алб. *vardhë* 'стража' и др. Топонимот *Варгуљ* на Галичица е образуван со леминутивскиот суфикс *-ulo-*. Називот потекнува веројатно од стражите што ги поставувале сточарите на повисоките места.

Вурна, со народен изговор на *f* како *v*, е наречена месноста познатата и под името *Јарче*, кај летовалиштето на „Гранит“, поради новооткриената античка фурна. Зборот доаѓа од латинското *furnus* 'оган, огниште'.

Календерица, с. Елшани, од латинското *Kalendas* 'прв ден во месецот'.

Клисура теснец е чест микротопоним. На Галичица се среќава кај с. Отешево. Зборот е од латинското *clausus*, *clausura*, изведено со суфиксот *-ura* за апстрактни именки, а во нашиот јазик е дојден преку средногрчкото *κλεισούρα*, вкрстено со *κλείς*, *κλείω* 'клуч, затвора'.

Кукул, *Кукулон*, кај с. Трпејца, *Цуцулине*, с. Конско, од латинското *cucullus*. Зборот е проникнат во сите балкански јазици. Првобитно означува *јажева* што ја носат жени на глава, за да можат преку неа да стават нешто друго. Од истиот збор е и *кукла*, со синкопа на вокалот од средниот слог.

Мериз, *Меризон* (Гојдарникон) кај с. Пештани, сега камп „Градиште“, *Меризине Меризишћа*, с. Велестово и др., од лат. *meridio*, *-are*, *meridies* 'пладнува, пладне', со фонетска промена на *di* во *z*, што е познатата појава за балканскиот латински⁶⁴. Зборот е погрешно поврзан со меринизација (Пјанка, о. с. стр. 178). Меринизацијата во Македонија започна во 1948 год. и немаше долг век за да остави траги во топонимијата, а називот *Меризи* е стар, потекнува можеби уште од средниот век.

**Бања*, *Банче*, *На Банчејо*, с. Трпејца, всушност е од грчко потекло *βαλνεῖον*, но кај нас е дојден зборот преку латинската форма *balneum*, со синкопа на *i* од вториот слог и упростување на групата *ln*, во плурал *banea*, *baneia*, од каде што е и старословенското *ванна*.

Исто така и топонимот *Тумба*, сп. *Тумбејо*, Коњско, *Тумбине Стење* и др. може да е од грчкото *τοῦβλα* 'мал брег', но не може да се исклучи ни учеството на латинското *tumba*, *-ae*, корадикал со *tumeo* 'се надува, отечува', *tumulus* 'куп'.

⁶⁴ П. Хр. Илиевски, *Лат. meridies* и балк. *мериз*, Ж. А. XX, 1970, стр. 278.

V Суџерсџирајни топоними

8. *Турцизми*. — Во топонимијата на целиот Балкански Полуостров, како и во јазикот на сите балкански јазици, има голем број турски зборови од сите области на животот. Тоа е сосема природно кога ќе се има предвид петвековната турска доминација во овој дел на светот. Забележително е, меѓутоа, дека бројот на турцизмите во топонимијата од реонот на Галичица е доста ограничен наспроти овој од други места во Македонија. Овде се денес сосема ретки определувањата со лично турско име (на сопственикот, спахијата и сл.) и словенски апелатив од типст на *Алијашина Ледина*, *Курџешова Нива* и др. На Галичица е зачуван еден таков назив — *Асанџуре*, пасишта, некогаш и сработувани нивје на една висоравнина, северно од Суво Поле, на атарот од с. Конско. Називот е од лично име, веројатно закупник на планината и сопственик на стада, којшто ги користел летните пасишта.

Топонимите од турско потекло на Галичица се образувани од македонското население со помошта на турски апелативи, провикнати и адаптирани во македонскиот јазик. Иако не се многу на број, тие одразуваат различни административни, верски, економски, социјални и други односи од времето на турското господство, на пр.:

Бајрак, *Бајрачено*, вис на Галичица. Називот е од понова дата, од времето на I светска војна.

Беј Бунар, сега маало во Охрид, во подножјето на Галичица, близу до Бензинската Пумпа кај Биљанините Извори.

Бојазон 'долина, клисура' в планина на атар од с. Конско и Елшани.

Вакуф 'црковен или цамиски имот', чест микротопоним. Така е наречен и дел од брегот на езерото кај с. Стење.

Дервен, *Дервенон*, с. Трпејца, за 'клисура, теснец'.

Казан, на брегот од езерото кај с. Стење.

Корија, *Коријана*, с. Конско.

Кула, карпи под с. Конско.

Сите овие називи се со општопознати зборови што се употребуваат во секидневниот говор. Како микротопоними често се јавуваат и турцизмите: *ендек*, *маало*, *орман*, *чајнал*, *ченџел*, *чешма* и др. Кон овие можат да се додат уште и следниве:

Сулијајница, ниви во с. Велгошта,

Теје, *Тејено*, за највисокиот врв на Галичица.

Цамија, во с. Пештани и др.

9. *Албанизмиите* претставуваат најмал процент на странски елементи во топонимијата на овој крај. Со исклучок на топонимите образувани од лексички балканизми (предримски, грчки, латински, словенски, турски) кои се среќаваат во сите балкански јазици па и во албанскиот, на Галичица одвај можат да се одбележат два-три топонима од чисто албанско потекло, на пр. *Цафа* 'превој, премин' преку сртот на патот од Конско за Асанџуре. Тоа е неоспорно албански збор *qafë*, кој можел

да биде лесно пренесен од сточари Власи, кои со своите стада зимувале на Јадранскиот брег во Албанија и мнозина од нив зборувале албански. Таков назив е и *Гурјула* кај с. Лескоец и *Гурјуљ* под племните на Конско. Во овој назив веројатно се крие албанскиот збор *gur* 'камен и деминутивскиот суфикс *-ulo-*, којшто е многу фреквентен во романските јазици.

Забележително е дека е топонимијата словенска и во места каде што денес живее албанско население (Струшко, Дебарско, Кичевско, Полог и др.). Во последно време таму започнуваат да се јавуваат двојни називи: покрај стариот словенски и нов албански превод, како: *Голема Красија* — *Krasta Madhe*, *Мала Црква* — *Kicha i Vogël* и др. Познато е дека и во стара Албанија бројот на топонимите од словенско потекло е извонредно голем и претставува постар слој од албанските, како што покажа познатиот советски балканолог А. М. Селишчев во студијата *Славянское население в Албании* (в. б. 9). Покрај чисто словенските топоними, како: *Червењака*, *Мокра*, *Корча* (од *Горица*), *Берај* (од *Белград*) и др., денес таму се употребуваат и двојни називи, како: *Загримје* и *Për Drini*, *Зајорџа* и *Prapamali*, *Црни Камен* и *Guri Zi* и др. Хидронимите се особено показателни по однос на хронологијата кога се образувани и начинот како се образувани тие. Најголемите и најдолгите реки се со супстратни, предримски називи. Има реки од средна големина, долги до околу 40 км, со словенски имиња, а покусите притоки — со албански. Така, реката позната под името *Чаравога*, е со чисто словенски назив од *чарен*, *црн*, и *вога*, а една нејзина куса притока е наречена на албански *Ui Zi*.

VI ЗАКЛУЧОК

10. Од прегледот на топонимијата во реонот на Галичица можевме да констатираме дека имињата на места во најголем дел, преку 90%, се словенски како по основи, така и по форманси. Но, како што видовме, во неа нашле одраз и разни супстратни, адстратни и суперстратни елементи.

Паѓа в очи дека меѓу словенските имиња има извесен број такви што се образувани од архаизми, кои денес не се употребуваат во разговорниот јазик. Таков е на прво место називот на самата планина *Галичица* од орнитонимот *галџа*, но семантички не може да се оддели и од основата *гал* 'црн', од која е образуван и орнитонимот. Такви архаизми се и *бљуд* 'чинија', *врл* 'стрм', *лом* 'грамада', *млака* 'мокра ливада', *шве* 'слаб извор', *черџ* 'гавол', *холм*, *хрид* и др. Тие укажуваат дека топонимите се образувани од нив многу рано, може би уште во раниот среден век и дека овде имало словенско население долго пред тоа.

Покрај топонимите образувани со општобалкански лексеми останати од претсловенскиот слој, како *бач*, *бијор*, *карџа*, *кашун* и др., овде се среќаваат и неколку називи чија јазична припадност може појасно

да се определи, како илирска, на пр. хидронимите *Дрим*, *Јагера* и оронимот *Томорос*. Забележително е што тие носат траги од словенска адаптација наспроти оригиналните форми документирани од антички автори (сп. на пр. рефлексот *o* од *a*), што покажува дека Македонските Словени стапиле во директен контакт со илирското население Дасарети, од кои ги позајмиле зборовите и од нив потоа формирале нови образувања (сп. глаголот *йойомори се* и хибриодот *Јагџрешиче*), бидејќи го знаеле нивното значење.

Од адстратните елементи најмногу траги има од грчкиот и латинскиот, чие влијание се чувствувадо долго време во овој крај.

Грцизмиите се, главно, од областа на материјалната и духовната култура, како на пр.: *керамига*, *колиба*, *кушел*, *йрајеза*, *манастир*, *йанайја* и др. Ретки се називите со грчки елементи за терен, како *Лајагин*, *Ливага*. Првиот е, всушност, од словенска основа, образуван со грчки суфикс и вратен кај нас во изменета форма.

Романизмиите, како и на многу други места на Балканот, се поврзани обично со пастирскиот живот. Тоа се најчесто микротопоними во планински краишта, на пр. *била*, *варгуљ*, *кисура*, *кукул*, *мериз* и др. каде што се одвивал животот на Власите со нивните стада. Уделот на романскиот е доста голем и во пренесувањето на другојазични елементи (грчки и албански) во македонскиот јазик.

Од суперстратните елементи во топонимијата на планината Галичица може да се одбележи извесен број на *турцизми*, кои се исто така образувани од македонското население со веќе примен фонд на турски заемки и два-три *албанизма*, кои се по секоја веројатност пренесени преку влашките номади.

P. Hr. Pievski

TOPONOMASTIC NOTES FROM THE REGION OF MOUNT GALIČICA

(S u m m a r y)

The main lexical stock, including about 90% of all the place-names in the region of Mount Galičica, is of Slavonic origin. The other names (about 10%) contain foreign elements of several different strata: Pre-Roman, Greek, Latin, Turkish and a few Albanian, and reflect the long symbiosis of the Balkan peoples and their influence in this region.

Surveying the names of Slav. origin, the author pays special attention to those, which are derived from archaisms but are longer in use in the present Macedonian language. First the name of Mount *Galičica* is discussed. It is explained as a derivative of the ornithonym *galica* (*pyrrhocorax graculus*) with the suffix *-ica*, but semantically it is also related to the stem *gal-* 'black', 'dark', from which the ornithonym *galica* has been derived too. Several pla-

ces on this mountain are called 'dark' and 'black', e. g. *Temnono* 'The Dark', *Temna Buka* 'Dark Beech', *Crni Kamen* 'The Black Stone', *Crno Brdo* 'The Black Hill', etc. A peak of the mountain is called with a Pre-Slav. name *Tomoros*, the meaning of which is also 'dark', from the I.-E. stem **tem-/*tom-*.

The stems of the Pre-Roman substrata are mostly from the field of cattle-breeding, e. g. *bač*, *meriz*, *katun*, *urda*, etc., and some of them are related to natural objects, e. g. *bigor*, *karpa*, *poroj*. Their linguistic origin is obscure. Only a few of them can be determined as Illyrian, e. g. the oronym *Tomoros*, and the hydrouyms *Drim* and *Jadera*.

From the linguistic analysis of these Illyrian names one can see that they are adapted to the Slavonic phonetics: *Tomoros* < *Tomaros* with the Slav. reflex of *o* from *a*, and *Jadareišće*, a hybrid from an Illyrian stem and the Slav. suffix *-išće*. Moreover, a verb in Macedonian has been formed from the stem *Tomor* — *potomori se* 'to be lost in the dark', 'be swallowed by the dark'. All these data point to the fact that the Slavs had come into direct contact with the inhabitants from whom they accepted and adapted these stems, their meaning being very likely familiar to them.

A certain number of place-names are formed from stems of Greek origin. They were obviously created by the local inhabitants from Greek loan words, which are common to all the Balkan languages. They are mostly from the material culture and religious life, e. g. *keramida* (κεραμίδς), *koliba* (καλύβα), *kutel* (κοτύλη), *trpeza* (τράπεζα), *manastir* (μοναστήριον), *panagija* (Παναγία), etc. Greek elements rarely appear in the description of the terrain, e. g. *Lagadin*, *livada*.

Particular attention is paid to the Gr.-Slav. hybrid *Lagadin*, which has recently been a subject of different interpretations by popular pseudo-etymologies. Contrary to the views of some Greek scholars, who declare that both the stem and the suffix of this name are Greek, the author finds that the diminutive suffix *-(i)di(o)n* and some phonetic changes (*k* > *g*, after *n*) are really Greek, but its stem is better related to Slav. *lōka* 'curvature', rather than to ἄγκος, λαγών, λάκκος, etc., as proposed by Greek colleagues. The name *Langada* has been in use since the early Middle Ages, when the Slavs penetrated the most southerly part of the Balkan Peninsula. The typical Greek word for terrain called *Langada*, *Landadi* is χαράδρα, which has been in use from Mycenaean times (cf. *ka-ra-do-ro*) up to the present days. Borrowed from Slav., the stem *lōka* became very prolific in Greece, as did *Lanke* in Germany, also from Slav. *lōka*. The new formation of this word — *Langadi(on)*, *Lankadi* (λαγκάδι) — with some Greek elements, penetrated to the region of Galičica probably through the local shepherds who had winter pastures in Greece. But the present Macedonian inhabitants not understanding the meaning of this toponym, have replaced it with an appropriate synonym *Krivina* 'curvature', just as they have changed the archaic Slav. *Za(d H)o(l)m* to the contemporary *Zad Osoj*.

The Romanisms are generally related to cattle-breeding the same as at other places in the Balkan Peninsula. They are usually micro-toponyms in mountainous places, e. g. *Bigla*, from *vigilia*, *Klisura* (*clausura*),

Kukul (*cucullus*), *Meriz* (from *meridies*), etc., where the Vlachs had their pastures. The participation of Vlach is very important in the transference of foreign elements (Greek and Albanian) into Macedonia.

The Turkish elements in Macedonian toponymy are quite numerous, and in the region of Galičica too there are place-names derived from Turkish words, e.g.: *Bajračeno*, from Turk. *bairak* 'flag' and the Maced. Slav. diminutive suffix *-če*; *Korijana* from *koria* 'wood' and the Maced. article *-(o)na*; *Sultajna*, from *sultan* and common Slav. suffix *-ica*, etc. The hybrid Turkish-Slav. formations show that these names were formed by the local inhabitants from borrowed Turkish words, the meaning of which was familiar to them.

The number of Albanian elements in the toponymy of this region is very limited. With the exception of the place-names derived from common lexical Balkanisms (Pre-Roman, Greek, Latin, Slavonic, Turkish, etc.) which appear in all the Balkan languages, as well as in Albanian, in the region of Mount Galičica there are only two or three place-names formed with typically Albanian stems: *Džafa*, distorted Alb. *qafe* 'neck', and *Gurgula*, *Gurgulj*, possibly from Alb. *gur* 'stone'. In the author's opinion these names are transferred through the Vlachs, who had their winter pastures on the Adriatic Coast in Albania, and in many cases speak Albanian.

Not only in Western Macedonia, where Albanians live nowadays mixed with Macedonians, but also in Albania itself Slavonic toponyms represent an older stratum than the Albanian ones. The hydronyms are especially indicative. Some longer rivers have Slavonic names, and their affluents — Albanian, cf. the river *Čaravoda* in Albania, compound of Slav. *čaren* 'black' and *voda* 'water', and its affluent is called in Alb. *Ujë e Zi* 'Black Water'. The Illyrian survival *Tomoros* from ancient *Tomaros* is accepted in Albanian with the Slavonic reflex of *o* from *a*, etc. Thus, the thesis that the Albanians have permanently inhabited their present territory has no support in the toponymy of this region.